

החיים בצפיפות

בצפיפות, ספר שיריה החמישי של חמוטל בר-יוסף, הוצאת

הקיבוץ המאוחד

קמתנה
4.4.1990
נחמ

תוב על גב הספר שהוא 'בעל מבנה אוטוביוגרפי'. מה פירושו? "אני לא מכירה אמן, שהאמנות אינה ניוונה בצורה כלשהי מהביוגרפיה שלו. אבל הפרטים, החומרים, נבחרים מתוך כוונה ליצור משמעות שתיגע גם בקורא. אצלי יש ערבוב מכוון בין פרטים, שקרו במציאות לבין המצאות של הדמיון. בניגוד לכתוב באחד השירים, אמי אף פעם לא תפרה לי שמלות, היא לא עונדת תכשיטים מזהב אמריקני ואין לה תלתלים מלאכותיים. אני כותבת 'אמי' ומתכוונת למשהו יותר רחב. לעומת זאת, כשכתבתי בשיר הלך האיש על אבי, "שלימד אותי אלף בית / בשיטת ועכשיו העתיקני נא / את הפרק הראשון מתהילים / בכתב יפה", זה היה כך במציאות. אבי, שעסק בהוראה, עודד אותי בדרך זו להתחיל לכתוב לפני גיל בית-ספר. הפרק הראשון בתהילים נשאר חלק ממני".

אפשר למצוא השלכה אקטואלית בשיר 'בינתיים יבוא יצוא, בינתיים תיירות', המתייחס ל-1948?

"בהחלט כן. השיר משחזר חוויה, שבה התנסיתי במלחמת השחרור. גרנו ביפו. היינו 'פליטים', נשים וילדים שפנו מאיזור קרבות. מעבר לגדר התגודדו ילדים ערבים, פליטים, בגבול תל-אביב-יפו. אנו התחלפנו אתם; תמורת כל מה שמצאו בבתים הנטושים שלהם, קיבלנו כל מיני דברים, למשל מוטיק, שהועבר מפה לפה".

בעבר כתבת שיר שנקרא 'פלישתין'.

"בשיר ההוא הובעה השאלה אם גם הצד השני ירצה להכיר ולדעת אותי, כפי שלי היה רצון כזה כלפיו. לא היתה לי כוונה למחות או להכתיב דרך. אני מתנגדת להנחה הרווחת, שלאמנים יש יותר מה לומר בתחום הפוליטיקה מאשר לאחרים, למשל להיסטוריונים או לפסיכולוגים. אני שואלת: מה הכישרים שיש להם כדי להשמיע דברים בעלי ערך בנידון זה? האם לאמנים יש יותר דע, או יותר אחריות מוסרית או פוליטית?"

לעומת שימוש בביטויים עדכניים, כשאחד מספרייך אף נקרא 'לקחת אוויר', שכיח אצלך השימוש במטבעות לשון, החורגות משפת היום-יום.

"אני מנסה להחזיר לשירה גובה, לאחר שבשנים האחרונות הנמיכו אותה אל מתחת לחגורה. באישהו מקום זה מתחיל להימאס, לאחר שנוצרה תחושה, שהספרות כבר כיסתה בצורה די יסודית את החוויות הנמוכות. כל מה שנקשר לנעלה ולנשגב הפך במידה מסוימת לטאבו וטאטא אל מתחת לשטיח. כמי שאינה נמנעת מלהתווכח, אני מוצאת את עצמי יוצאת נגד תופעה זו, כשם שאני יוצאת נגד התפיסה, המציגה את האמן כמטופל המונח על ספת הפסיכיאטר של הקורא. זה משתמע לפעמים ממה שכותבים על ספרות. יש התעניינות מוגזמת במימד הפסיכולוגי של הטקסט הספרותי".



בולטים בספר שיריך לונר בנך.

"אלה אינם שירים לזכרו, אלא שירים עלי ועל מה שקורה מבחינה רגשית גם לאנשים אחרים במצבים של קושי גדול לחזור לחיים. הכנסתי לספר את ואם, שהיה הראשון בספר השירים הראשון שלי, לולי היה עלי למהר (1971). את השיר ההוא כתבתי כשרק נישאתי. סבתי איבדה את בניה בפוגרום. אמי איבדה את בנה, אחי היחיד, במלחמת השחרור. כשהתחלתי ללדת ילדים, ביקשתי ממי שמנהל למעלה את העניינים, שרק לא יעולל לי זאת, כי לא אעמוד אפילו במחשבה הזאת ('פסח עלי, חייט חיגר, אל תגורני!'). התחננתי, שיירד מהעורף שלי ולא יישב עלי כמו סרטן. בסוף קרה הדבר הכי לא צפוי".

ואז...

"קיוויתי, שרק לא יחזור מה שקרה בביתנו לאחר מלחמת השחרור, בתקופה שבארץ היה ממש פולחן השכול. כילדה, הרגשתי או כעס על שאנשים עזבו את החיים ולמעשה, חיו עם המוות, שהשתלט על חייהם. הספר שלי בפירוש מדבר על החיים, ועל המאבק נגד המוות, המנסה להשתלט עליהם, גם אם זה קשה מאוד".

לאחר הופעת הספר קל לך יותר?

"לא יותר קל ולא יותר כבד. זה בסדר שהוא ישנו".

יעקב בר-און

